

DERS 3

İnanmak İçin Neden

Tanrı Var mı? Mevcut mu?

24.00 Felsefenin Sorunları

Prof.Sally Haslanger

Eylül 14, 2005

Kötü Sorunu

(I)

Geçen derste, Tanrının varolduğuna ilişkin olarak ontolojik argümanı ele almıştık. Eğer bu görüş tutarlı ve yeterli ise, *Akılcı-Teist* oluyor, yani, Tanrının var olduğu inancını taşımak ve bunu sürdürmek için "*haklı nedenler*" olduğu görüşünü benimsiyoruz demektir. Bugünse, Teizmin tutarsız olduğunu, çünkü bir tezadı da beraberinde taşıdığını iddia eden, *Atheism* argümanını ele alacağız. Eğer bu görüş tutarlı çıkarsa, Teizm için kalacak yegâne alternatif, '*irrasyonel teizm*': yani, Tanrının varolduğuna, Ateizmi destekleyen haklı nedenlere rağmen inanmak olacaktır.

1. Çelişkiler

İnandığınız şeyi destekleyen iyi bir argümanınızın olmaması, insanı rahatsız edicidir, ama, böyle durumlarla sık sık bir araya geliriz. Bazen inançlarımız sadece öyle arzu ettiğimiz için, kendi kendimize inandığımız bir düşünceden ibarettir; şu veya bu yönde ikna edici bir kanıt olmayınca, yalnız en iyi tahmini yapmaya çalışırız. Bu gibi durumlar içinde, alışması daha güç olanı, inandığınıza karşı, ikna edici bir görüşün olması halidir. Çünkü bu durum, ister istemez, sizi bir şekilde, çelişkide bulunmaya sevk eder.

Çelişki nedir ve niçin kanıt olmadan birşeye inanmaktan daha sorunlu bir yoldur? *Bir inanç bütünü, eğer ve sadece bu bütünü oluşturan öğelerin hepsinin ve birlikte doğru olmalarının mümkün olmaması halinde, çelişkilidir. Yani, en az bir tanesinin yanlış olması halinde, çelişkilidir. Basit bir örnek düşünün :*

- a) Tüm kuşlar uçabilir.
- b) Penguenler kuştur.
- c) Penguenler uçamaz.

Yukarda (a-c) nin tümü, birlikte iken, doğru değildir (öyleyse, bir tanesi yanlış olmalıdır). Şimdi, hem bunu bilmek, hem de (inanç pahasına) hâlâ üçüne birlikte inanmakta ısrar etmek, (örneğin, anne-babanızın ay sonunda size para göndereceklerine sebepsiz inanmanız gibi bir durumla), yani, artık bir şeye, hiçbir neden olmadan inanmanız ile, aynı şey değildir, ve olmayacaktır; eğer (a-c) ye birlikte, ve bir bütün olarak inanmakta hala ısrar ediyorsanız, bu takdirde, (a-c) içinde en az bir tanesinin yanlışlığını da kabul etmiş bulunduğunuzdan emin olabilirsiniz. Ancak, bu takdirde, artık, bu iki yaklaşımınızın her ikisi-birlikte doğru

olamaz: çünkü, her ikisine birlikte inanmak, inanması mümkün olmayan bir durumdur. Daha ötesi, sizi nasıl bir hareket tarzı benimsemeniz konusunda da, yönlendiricisiz bırakmış olduğudur. Başka bir deyimle, (sizin için) bugün hem Çarşamba ise, hem değil ise, derslere katılmalı mısınız, yoksa katılmamalı mısınız? Gördüğünüz üzere, İrrasyonellik, birlikte yaşanması kolay bir şey değildir.

II. Kötü Sorunu

Hatırlarsanız, başından beri : her yönden kusursuz bir Tanrı'nın, belirli nitelikler taşıyan bir Tanrının var olduğunu düşünüyoruz. Bu hipoteze göre, bu Tanrı, (EB) En Bilgili, (EG) En Güçlü, ve (Eİ) En İyi.(ingilizce: Omniscient, Omnipotent, ve wholly Good kelimelerinin baş harfleri ile, kısaca "OOG" diyeceğim; Biz de Türkçede "EBEGEİ" diyebiliriz).

1) **Eğer Tanrı varsa, EBEGEİ olacaktır.** [hipotezin gereği olarak]
Şimdi, eğer bir EBEGEİ Tanrı (gerçekten) mevcut ise, yeryüzünde hiç kötü bir şey,hiç bir kötülük olmaması gerekir. Bu düşünüşün nedeni: Tanrı *her şeyi en bilen* olduğu için,ne zaman tayfun, veya bir terörist saldırısı veya bir linç eylemi olacağını da bilmektedir. *Her şey'den en kuvvetli* olduğu için, isterse, bunları önleyebilir. Özellikle, *en iyi* olduğu için, önlemeyi *ister*. Böylece:

2) **Eğer bir EBEGİ oluşum, mevcut ise, kötü (de), kötülük de var olmayacaktır.** [1'den çıkan sonuç]

Öyleyse, şunu düşünürsünüz:

3) **Tanrı vardır, ve mevcuttur.**

Buradan şu sonuca varmanız

gerekir:

4) **Kötü-kötülük yoktur** [1-3 ten sonuç]

Oysa, gerçek, (Dostoevsky'den okuma parçası ile, günlük olayların açıkça gösterdiği gibi) :

5) **Kötü (şey,ve kötülük) vardır.**

Ancak dikkat ederseniz, (4) ile (5) birbirine zıttır, birbirinin tamamen tersidir. Akıl-düşünme yoluyla, dünyada kötü'nün olduğuna ve olmadığına aynı anda inanamazsınız. Bunun neticesi olarak, pek çok dindar kimse bile, kendilerini şu sonuca varmak zorunda hissetmişlerdir :

6) **Bir (OOG) Tanrı (kısaltılmış türkçe karşılığı ile) Bir EBEGEİ Tanrı yoktur, mevcut değildir.**

Bu, Teizm'in kötü şey ve kötülük karşısındaki sorunudur. Bu sorun etrafında bir çıkış yolu olmadığı sürece, irrasyonelliği sebebiyle, Teist'lerin inançlarından vazgeçmeleri için de nedenleri olacaktır. Sunumu itibariyle, bu argümanın, Lâtince deyimile "*reductio ad absurdum*" nitelikte olduğuna dikkat edin. Gerçekten, bir "*reductio*", söz konusu teşkil eden bir iddiayı, ki biz buna hedef iddia diyoruz-, varsayım yaparak, bunun bir tezat içerdiğini ortaya koyar. Tenakuza düşmemek için, akıl ve düşünce sahibi olduğumuzdan, varsayımın bir tenakuz içermesi, hedef iddia üzerinde şüphe ve gölge oluşturur.

Bununla beraber, hedef iddia, genellikle, diğer (çoğunlukla kendi içinde mevcut) varsayımlarla iç içe olduğu zaman bir tenakuz taşır. Böylece, diğer varsayımları meydana çıkararak bunları sorgulamak ise, eleştirenlerin yaptıkları şeydir. Örneğin, aşağıdaki bazı sonuçlar, henüz biraz evvel taslak olarak nakledilmiş bulunan görüşün içinde, üstü kapalı olarak mevcuttur (1) :

EE) En İyi Şey, elinden geldiğince kötüyü bertaraf eder.

NL) En Güçlü' nün kullanmaya muktedir olduğu gücünün, sınırı yoktur.

Bir kimse, görüşte mevcut bir varsayımı, örneğin, (5) teki 'Kötü vardır' varsayımını reddedebilir. Ancak, bu son stratejinin, yaklaşımın sürdürülmesi, etrafımızda var olan acı ve ıstırap karşısında, kolay değildir. Johnson'a ait okuma parçasında yer alan "Tanrı ve/Kötü Sorunu"nda yer alan kötülük örneğini düşünün:

"... bir ev yanmaya başlıyor ve altı-aylık bir bebek, feci şekilde, yanarak, ölüyor." (85). Tanrının var olduğuna inanan bir Teist, bunu nasıl izah edebilir, veya, nasıl mazur gösterebilir?

III. Yanıtlar

A. Daha Büyük bir İyilik Yanıtı : Bir bebeğin ölümü gibi kötülükler, uzun süreçte iyi olacağı için haklıdır.

i. Bebek cennete gidecektir.

ii. Bebeğin anne ve babası ile dostlarının egoları sönecek ve acıma, cesaret ve güçlü karakter gibi önemli yetenekler geliştireceklerdir. (87; "yetenek geliştirme").

(1) Bu görüşün tartışması ve içerdiği burda değinilen varsayımları, J.L. Mackie'nin, "Kötü ile En Güçlülük", "Reason and Responsibility" *Akıl ve Sorumluluk*, kitabının 11.basımında bulabilirsiniz.

iii. Diğerleri, yalnız bu aileye yardım ederek değil, böyle bir facianın bir daha olmaması için yangın kurallarını daha ciddi şekilde uygulayarak işleri düzene koyma yönünde yükümlülükler geliştireceklerdir. (s.86-87 "olağan-dışı ahlaksal zorlama")

Cevabı :

Bu cevabın ikna edici olması için, söz konusu iyi sonuçlarının gerçekleşeceğinden emin olmamız gerekir; ayrı bir nokta da:

İyi bir şeyin vuku bulması için, kötüye de ihtiyaç vardır; eğer iyi şey, kötü olmadan cereyan ederse, kötülük, (doğuracağı) sonuçlarından (ötürü) haklı kılınamaz, (haklılık kazanmaz.) Bunun sonucu, örneğin ıstırap içinde ölüm ile, kurtulanların yangın ile bağlantılı çektiklerinin, bebeğin cennete gitmesi için yangının gerekli olduğu, bebeğin (var sayılan) cennetlik kaderi, gibi şeyler, Tanrının ıstırap içinde ölümüne izin vermesini haklı kılmaz. (EBEGEİ) Tanrının (şüphesiz) (kullanacağı) başka (daha iyi)

seçenekleri,olanakları olduğunu, gözardı ettiremez.

Her kötü olayda, onun ağırlığını ağacak iyi sonuçlar olduğu, savunulabilir mi? Elbet, bazı hallerde, yasa gark olan aile yeleri, çaresiz itfaiyeciler, g ve cesaret geliştirmeyip, daha acı, hoşnutsuz, ümitsiz veya kendinden şüphe eder hale gelirler. Bazı hallerde, toplum, durum karşısında ‐ahlaksal acelecilik‐ göstermez. Teist bir kimse için, eğer kötü bir şey olursa, bunun en sonunda iyiye dnőeeėine inanmak, çekici olabilir. Bununla beraber, böyle bir varsayım, konu üzerindeki soruyu bir kenara atmaktadır. Sorduğumuz: görünen her kötülük, en sonunda bir iyilik için midir? Bu konu çerçevesinde, bunun böyle olduğunu var saymaya yetkili değiliz.

Daha Büyük İyi Yanıtının Geliştirilmesi : Bununla beraber, dünyanın içinde hiç kötü şey olmamaktansa, biraz kötü şeyler olmasının dünyayı daha iyi bir yer kılacağı fikrinde, belli bir doğruluk bulunduğu da görünmektedir. Buradaki fikir, eğer kötülüğün mevcudiyetine dayalı çok özel ve önemli iyilikler var ise, o takdirde, Tanrı'nın "en iyi dünya"yı yaratması için, biraz kötü şeylerin olması da gereklidir. (Dikkat edin: gerçekten, kötü ve ktlksz *iyi*, ve *iyilik* olabilirdi ama, kötü olmaksızın, *en iyi* de, olamazdı.)

Peki, bazı iyi şeylerin hipotez olarak veya kötülüğün mevcudiyetini gerektirdiğini varsayalım. Hangi şeyler? Zevk, heyecan, tatmin: bunlar, kötülüğü varsayım olarak gerektirmez. Ama, bu takdirde, bu şeyler çok güzel şeyler olmakla beraber, biz insanların muktedir oldukları en yi şeyler olarak da görünmezler. Acıma, bağış, kahramanlık, nezaket, hepsi, mümkün olabilmek için, kötü'nn-kötülüğün mevcudiyetine bağımlıdırlar.Eğer ıstırap çekme olmazsa, hiç acıma; veya tehlike olmazsa, kahramanlık olamaz. Halbuki, acıma, kahramanlık vs. sırf hayvan zevkten çok daha önemli, iyi şeylerdir.

Böylece, tabii olarak Tanrı, bu daha yüksek iyi şeyler olanağını yaratmak için, dünyaya biraz acı ve yoksulluk koyacaktır. Bunu yapmakla, dünyayı bir ucundan diğer ucuna, başıboş ve kendi haline bırakmasından daha iyi kılıyor.

Böylece, bu görüőe göre, Tanrı, birinci-düzey olarak kötüyü/kötülüğü, sadece onu tamamıyla telafi etmekten de öteye gidecek ikinci düzey iyi/ve iyiliği ortaya koymak için yaratmaktadır; bu durumda, birinci - düzey olarak kötü/kötülük, ikinci-düzey iyi ve iyilik sayesinde ve onun tarafından telâfi edilmektedir. Böylece, bir şeyden yoksun kalma, iyi/iyilik sayesinde ve onun tarafından telâfi edilmektedir. şüphesiz bu, örneğin: alay etmek/alaya almak gibi, ikinci düzey *kötünün* mevcut olma nedenini,açıklamasız bırakmaktadır.

	<u>İyiler</u>
3.düzey:	affetme/bağlılık-
2.düzey:	acıma/kahramanlık

<u>Kötüler</u>
Kibir – alay etme
alay etme/zulüm

1.düzyey: kahkaha/zevk

mahrum olma/açlık çekme/acı

Teist'in ne şekilde cevap vereceğini görebiliyor musunuz? Aynı düşünüş tarzını daha yüksek seviyede kullanmaya çalışabilir : “bu ikinci düzey kötü şey, sadece, üçüncü seviyede ve onu fazlasıyla telâfi edecek iyi şeye hizmet etmek için orada”, diyebilir.

En bütünüyle bakıldığında, görünen tablo, farklı *düzeylerde iyi* ve kötü şeyler var. Birinci düzey iyi: mutluluk, zevk vb. birinci düzey kötü: acı, yoksulluk ve ötesi. İkinci düzey iyi, birinci düzey kötü'nün karşısı (presuppose); ve ikinci düzey kötü, birinci düzey iyi/iylilik için var olan. Benzer şekilde, üçüncü düzey iyi, ikinci düzey kötü'nün karşısı, vs... Ve, genel olarak, *n'inci düzey kötü şey/kötülük de, (n+1)inci düzey bir iyi şey veya iyiliğin onu bertaraf ederek dünyanın tümünü daha iyi kılmak için mevcut olmuş oluyor.*

Başka Cevap: Ancak, bu, şöyle bir soruyu başlatıyor :

Dünya'nın, gerekli olan (n+1) iyi düzenin karşılığı olarak, n'inci düzen kötülük önşartı içerdği, nasıl düşünülebilir? Nasıl ileri sürülebilir? Nasıl savunulabilir?

Nitekim durum aşağı yukarı hiçbir zaman böyle olmamıştır. Üzücü fakat

gerçek olan: pek çok insan, hayatta iken, hiç kimsenin, acılarına en ufak ölçüde telâfi teşkil edebilecek, bir iyiliğine muhatap olmadan yaşlanmış ve kâlden kırğın olarak bu dünyadan göçüp gitmişlerdir. Her yönü ile düşünüldüğünde, yaşadığımız dünyada, daha yüksek seviyede iyi şey/iylilik için haklı kabul edilebileceğın çok ötesinde, daha yüksek düzey kötü şey ve kötülük mevcuttur. Bu görünümün *her şeye rağmen* yanıltıcı olduğunu, ve, kötü ve kötülükten daha çok iyi şey ve iyilik olması gerektiğini farz etmek, gene, soruyu cevaplamaktan kaçınmaktır.

B. Bireysel Seçim veya Hür irade Yanıtı

Kötü şey /kötülük Tanrı'nın değil, insanın kişisel seçimidir.

Tanrı'dan değil insanın hür iradesinden kaynaklanır.

Tarihî bakımdan kötü şey/kötülük sorusuna en önemli yanıt, “bireyin seçimine dayalı” olduğu savunmasıdır. Hür iradeyi savunmanın bir yorumu, kabaca ifade edilmiş olan düşünce tarzını genişletir. Ortaya çıkan husus, dünyada mevcut gerçek kötü şey/kötülük, Tanrı'nın değil, insanın hür eyleminin sebep olduğu şeydir. Bu ise, hürriyetimizi, bazen felâketlere neden olan şekilde kullanmamızın bile bize tanınmış olmasına rağmen, insanların hür hareket etmeleri, sonuç olarak, birlikte alındığında, (genel olarak) daha iyidir. Bireysel seçim, sebep olduğundan daha fazlasını telafi edebilen, daha yüksek iyidir. Örnek olarak, (n) nin birden büyük olduğu herhangi *n(>1)* seviyede, n-düzyey kötü şeyin/ (veya) kötülüğün sayısı , (n)de, daima iyi ile kötü arasındaki seçimin, bireyin serbest ve hür seçimi olduğu vakısı

tarafından telâfi edilmektedir: her ne kadar zulüm kötü ise de, vuku bulduğunda, (zulmün) kötülüğü de , cereyan ettiğinde, birey tarafından hür şekilde seçilmiş olduğu gerçeği (üzerinden) (karşılığı verilir) / tarafından, telâfi edilir.

Yanıt : Burada da, tekrar, insan, bir eylemin,bireyin serbest iradesi ile yapılmış olmasının, bu eylemin sebep olabileceği kötülüğü telâfi için yeter derecede iyi bir şey olup olmayacağını sorgulayacaktır. Bir diğer soru, dünyada insan eylemi dışında kalan nedenlerden ötürü mevcut kötü şey/kötülükler olduğu da, herkesçe bilinmektedir. Tüm köylerin zelzele ve kasırga tarafından nasıl tamamen tahrip edildiğini göz önünde tutun.

Ayrıca, Johnson, (haklı olarak),serbest irademizle yaptığımız şeylerin kötü sonuçlarını önlemek için Tanrı'nın niçin müdahale etmediğini sorgulamaktadır. (86) Eğer Tanrı müdahale ederse, serbest irademiz konusunda Bizle uzlaşmaya gittiği fikini muhafaza etmek makûl mudur? Bir kundakçının tahrip etmek için bir okulu ateşe verdiğini varsayın. Okul boşaltılıyor. İtfaiyeciler alevleri söndürüyor, kimseye bir şey olmuyor. Okul yetkililerinin ve itfaiyecilerin kundakçıyı serbest iradesini uygulamaktan önlediğini iddia etmek gülünç olacaktır; kundakçının okulu tahrip iradesine dokunulmamıştır, bu irade kendisi tarafından kullanılmıştır; diğer eylemler, bu kullanımı engellememiştir. Dahası var, tesadüfen orada bulunan bir kişiyi, kundakçıyı eylemini yaparken gördüğü halde felâketi önlemediği için, ayrıca, moralman da kınayacağız. Niçin Tanrı da aynı kınamaya konu teşkil etmiyor?

C. “Bilinmez” (gizemlidir) Yanıtı: Buna göre :

Tanrı'nın tutumu esrarengizdir; Tanrı “*daha yüksek moral ölçülerle*” hareket eder.

Teist, bu noktada : “elbette birbirimizi sorumlu tuttuğumuz aynı şekilde, Tanrı'yı da sorumlu tutamayız” diyecektir. Hem kundakçıyı, hem olay yerinde pasif ve seyirci kalan kişiyi kınıyoruz; ama, bu, “bizim”, moral; bizim, ahlâk anlayışımız, Tanrı'nın değil.

Yanıt :

O zaman, “Tanrı En İyidir” derken, neyi kastediyoruz? Tanrı'nın, bizim için anlam, değer ifade eden ölçülere göre iyi olduğunu söylemek istemiyor muyuz? Tanrı'nın moral ölçülerle “kusursuz” ve, bizim yetersizlik ve kusurlarımızdan hiçbirine sahip “olmadığını” kastetmek istemiyor muyuz? Eğer böyle değilse,Tanrı En İyidir, derken de, sadece kelimelerle oynuyoruz demek oluyor. Bu takdirde, Tanrı'nın, olayı pasif şekilde seyreden (biri) gibi hareket edip, kolaylıkla önlenebilecek kötü şeyin olma sına izin vermesi, yanlıştır.

Tüm bunların neticesi olarak, ya : Tanrı En İyi değildir; ya: her şeyi En Bilen

değildir; ya: her şeyden En Güçlü , değildir.

DÜŞÜNMEK İÇİN SORULAR:

Ontolojik Görüşle ilgili olarak:

- Tanrı'nın var olduğuna inanmak için kuvvetli, ikna edici nedenler var mı? Neler? Tanrı'nın var olduğunu savunacak olsanız, Siz ne gibi nedenlere dayanırdınız ?
- Mevcudiyet kusursuzluk mudur? Var olmak, var olmamaktan daha mı iyidir? Kusursuz bir oluşum için varolma, var olmamaktan daha mı iyidir?
- Tanrı, mutlak anlamda kusursuz bir mevcudiyet, oluşum, yaratık mıdır?
- Bir şey mevcuttur (veya mevcut değildir) derken, ne demek istiyoruz?
- Mutlaka mevcut (mevcut olması gereken anlamda) ya da mutlaka mevcut olmayan (mevcut olması gerekmeyen anlamda) mevcut olan veya mevcut olmayan şeyler var mıdır? Mevcut olduklarını veya mevcut olmadıklarını kanıtlayabileceğimiz herhangi bir şey var mıdır?

Kötü/kötülük ile ilgili olarak:

- Mümkün en iyi dünya (sizce) nasıldır? Dünyamız en iyi dünya mıdır? Var ise, eksiği (eksikleri) nelerdir?
- Dünyamız mümkün eniyi dünya değilse,buna rağmen (EGEBEI) bir Tanrının olması, mevcudiyeti mümkün müdür?
- Daha yüksek iyilik karşılığı (için) ne kadar acı haklıdır, meşrudur? Etrafımızda gördüğümüz tüm acı ve ıztıraplar, dünyanın (yaşanacak) en iyi yer olması için gerçekten gerekli midir?
- İnsanlara kendi iradelerine göre hareket etme olanağı, yeteneği veya hürriyeti vermek için (talent/or freedom) gereken nedir? İyi olursak, hâlâ hür kalabilir miyiz? Hem kusursuz karaktere sahip olur, hem hür olabilir miyiz? Niçin Tanrı bazıılarımızı kötü karakterli, yani, kötülük yapmaya eğilimli, hazır, yarattı?
- Teist bir kimse, doğal afetleri ve bunların sebep olduğu acı ve ıstırapı nasıl bağdaştırır (düşünür, açıklar, izah eder, ne anlam verir)?